Hallituksen esitys (HE 105/2018 vp) raideliikennelaiksi ja laiksi liikenteen palveluista annetun lain muuttamisesta

LiV 2.10.2018

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖ

EU:n neljäs rautatiepaketti

- Markkinaosa:
  - Palvelusopimusasetuksen (1370/2007) muuttamista koskeva asetus (2016/2338);
  - Rautatiemarkkinadirektiivin (2012/34/EU) muuttamista koskeva direktiivi (2016/2370); ja
  - Rautatieyritysten kirjanpitoasetuksen (1192/69/ETY) kumoamista koskeva asetus (2016/2337).

  ➢***Pantava täytäntöön 25.12.2018 mennessä***.
- Tekninen osa:
  - EU-virastoasetus (2016/796);
  - Yhteentoimivuusdirektiivi (2016/797); ja
  - Rautatieturvallisuusdirektiivi (2016/798).
  - ***Pantava täytäntöön 16.6.2019 mennessä***.

Tavoitteet

- Sääntelyn selkiyttäminen, hallinnollisten velvoitteiden keventäminen ja markkinoiden toimivuuden parantaminen (hallitusohjelma):
  - Rautatielainsäädännön kokonaisuudistus ja EU:n neljännen rautatiepaketin täytäntöönpano.
  - Pyritään keventämään erityisesti yksityisraiteen haltijoiden hallinnollista taakka tinkimättä kuitenkaan rautatieturvallisuudesta.
  - Avoin markkinoillepääsy kotimaan henkilöliikenteeseen ja lupaedellytysten kehittäminen.
  - Rautatielainsäädäntö kuuluu hyvin pitkälle unionin toimivaltaan, joten kansallinen liikkumavara on vähäistä.
  - Voimaan tultuaan laki korvaa voimassa olevan rautatielain (304/2011) ja kaupunkiraideliikennelain (1412/2015).

Yksityisraiteen haltijoiden velvoitteita kevennetään

- EU-sääntelyn perustuvan turvallisuusluvan sijasta yksityisraiteen haltija voisi valita kevyemmän, kansalliseen sääntelyyn perustuvan ilmoitusmenettelyn (5 luku).
- EU-sääntelyn mukaisen markkinoillesaattamisluvan sijasta yksityisraiteilla käytettävä kalusto voitaisiin ottaa käyttöön kevyemmällä käyttöönottolupamenettelyllä (14 luku). Sama sääntely koskisi myös museoliikenteen kalustoa.
- Em. poikkeusmahdollisuudet eivät kuitenkaan koskisi *VR:n ja ulkomaankaupan merisatamien hallinnoimia yksityisraiteita*, koska nämä yksityisraiteet *komissio on katsonut strategisesti merkittäviksi yksityisraiteiksi Suomessa*.

Todistukset ja luvat

- Turvallisuustodistusta ja kaluston markkinoillesaattamislupaa haetaan joko:
  - hakijan valinnan mukaisesti kansalliselta turvallisuusviranomaiselta tai EU-virastolta, jos lupia haetaan yhden jäsenvaltion alueella tapahtuvaan liikenteeseen; tai
  - EU-virastolta useamman jäsenvaltion alueella tapahtuvaa liikennettä varten
- Nykyinen liikkuvan kaluston käyttöönottolupa muuttuu markkinoillesaattamisluvaksi.

Rataverkon haltijan riippumattomuus ja tehtävät

- Rataverkon haltijan tehtävät järjestettävä niin, että rataverkon haltijan riippumattomuus rautatieyrityksistä on turvattu (mm. johtonimitykset, rahoitus, olennaisten tehtävien organisointi).
- Rataverkon haltija voi ulkoistaa tehtäviään ulkopuoliselle taholle, jos tämä taho ei ole rautatieyritys.
- Vertikaalista integraatiota (saman konsernin puitteissa rautatieliikenteen harjoittamista ja rataverkon hallintaa) koskevat tiukemmat säännöt:
  - Vertikaalinen integraatio koskee Suomessa VR:n hallinnoimia yksityisraiteita.

Avoin markkinoillepääsy ja kilpailutus

- Vuoden 2019 lopulla julkaistavissa verkkoselostuksissa on turvattava yhtäläinen pääsy myös kotimaan henkilöliikennepalvelujen harjoittamiseen.
- Rataverkon käyttöoikeutta ja sen rajoittamista koskevat säännökset lakiluonnoksen 113-115 §:ssä.
- Yksinoikeutta ei voi toimivaltainen viranomainen antaa yhdelle rautatieyritykselle automaattisesti edes silloin, kun se tekee rautatieyrityksen kanssa julkista palveluvelvoitetta koskevan sopimusjärjestelyn (tukijärjestely).
- Vasta rautatiealan sääntelyelimen arvioinnin perusteella voidaan tehdä päätös yksinoikeuden antamisesta rautatieyritykselle julkisen palveluvelvoitteen sisältävissä rautateiden henkilöliikennejärjestelyissä:
  - Arviointi koskee sitä, vaarantuuko avoimen markkinoillepääsyn johdosta toimivaltaisen viranomaisen ja/tai rautatieyrityksen lipputulokertymä/myönnettävä tukitaso.
- Pääsääntöisesti julkisen palveluvelvoitteen sisältävät sopimusjärjestelyt kilpailutettava 25.12.2023 alkaen.
- Ennen 3.12.2019 tehdyt sopimusjärjestelyt voivat olla voimassa siihen asti, kun ne on tehty.

Sääntelyelimen tehtävät lisääntyvät

- Kotimaan henkilöliikenteen avoin markkinoillepääsy ja siihen liittyvät arvioinnit.
- Valvontarooli: rataverkon haltijan itsenäisyys.
- Valvontarooli: vertikaalinen integraatio.

Kaupunkiraideliikenteen hallinta raideliikennelakiin

- Kaupunkiraideliikennelain (1412/2015) liikenteen harjoittamista koskevat säännökset osaksi liikennepalvelulakia.
- Kaupunkiraideliikenteen rataverkon hallintaa koskevat säännökset raideliikennelain 21 lukuun.
- Kaupunkiraideliikennelaki kumotaan itsenäisenä lakina.

Paikantamisvelvoite (186 §)

- HE:hen sisältyy säännös raideliikenteen paikantamisvelvoitteesta, jonka tavoitteena olisi parantaa rautatieturvallisuutta asettamalla liikenteen harjoittajalle velvoite olla tietoinen junien ajantasaisesta sijainnista (esim. tasoristeysonnettomuuksien estäminen).
- Kansallisena säännöksenä paikantamisvelvoite notifioitu EU:n rautatievirastolle, joka esittänyt 31.8.2018, että kyseinen säännös pitäisi jättää hyväksyttävästä laista pois: mahdollinen markkinoille pääsyn este unionilainsäädännön näkökulmasta.
- Esitetään jätettäväksi pois hyväksyttävästä laista.

Muuta

- Häiriötilanteisiin varautumista koskevia säännöksiä tarkistetaan niin, että rautatieliikenteen harjoittajat ja rataverkon haltijat olisivat varautuneet tilanteisiin paremmin ja häiriötilanteita korjaavat toimet toteutettaisiin tehokkaasti (HE:n lakiesitys liikennepalvelulain muuttamisesta).
- Valtuutus Trafille sopia Transportstyrelsenin kanssa rajaliikenteen järjestelyistä.
- Lukuisia pienempiä muutoksia.

Aikataulu

- EU-aikataulu:
  - Markkinaosan säädökset pantava täytäntöön 25.12.2018 ja teknisen osa säädökset 16.6.2019.
- Ehdotettu porrastettua aikataulua niin, että laki tulisi muilta osin voimaan 1.1.2019, mutta EU:n rautatieturvallisuus- ja yhteentoimivuusdirektiivien täytäntöönpanosäännösten osalta 16.6.2019.
- Hyväksyttävän lain nojalla annettaisiin:
  - Kaksi uutta valtioneuvoston asetusta (kapasiteetti ja yhteentoimivuus) ja kolmantena asetuksena rautatielain nojalla palveluista annettu valtioneuvoston asetus 1489/2015 siirtymäsäännöksillä jäisi voimaan;
  - Trafin määräyksiä: rautatiejärjestelmän turvallisuudesta, ilmoitusmenettelystä ja liikkuva kalustosta.